

Izbaja
1. in 15. dne
vsakega meseca.

Rokopisi
ne vračajo se.

ZORA

Stoji na leto:

redoma
po 4 forinte,
izjemoma
po 3 forinte.

ČASOPIS ZABAVI I PODUKU.

Pregled. Poezije: Poetičen kalejdoskop. Deklica na tujem. Ovenili cvetici. — Med in pelin. — Kopriva. — Daktilus. — Popis slovenske zemlje. — Solnce. — Kmečka vojska na Ogrskem l. 1514. — Jezikoslovstvo. — Listnica. —

Poetičen kalejdoskop.

Nesrečni jaz Ahasver sem brez domú,
A Ti si nebeska podoba mirú.

Vbóg in ostavljen, bolán, na trdo ležišče priklenen,
Zdaj izpoznál sem tekár nično laskávost svetá.
Mnogo prestaje teló, in muke vznemírjajo dušo,
Tožnost, obupnost svoj dom v prsih imate mračnih.
Kde si čestiteljev rój, továrišev v dnéh mi veselih?
Rósno vas moje okó išče, begúni, zahmán.
Ali se strašite res nesrečnega videti Joba?
Prazna bojazen, ljudjé; svoje bi rane vam skríl.
Skoro zabíli ste me, nij čudo, v vrtincu živjenja,
Zvest sem ohranil spomín v svoji samóti vam jaz.
Lehko pograšal sedáj, ne bodem težkó vas v prihodnje,
Čujte, kar glasno povém: srečen sem, bedi navzlic!
Bog je odškodoval me stotéro za vašo mrzlóto,
In je ljubezen poslá, lajšati mojo bolést.
Kar jih najblažjih imá dekletec slovenska dežela,
Krona mej njimi skrbi v svojej dobroti za-mé.
Modre besede mi njé tolažijo vzbúrjeno dušo,
V prsih da zopet z močjó dvíga živjenja se up.
Néktar zdravila se zdé, ko óna jih véstno mi sili,
Kajti grenkóbo jim vsó sládkí odjémlje pogléd.
Rahlo z ročico mehko popravlja mi vročo blázino,
Daje hladílnih krepíl, čéla otíra mi pót,
Malo ne vedno stóji pozorna v bližini ležišča,
Pazi na dihe skrbnó, ako utrujen zaspím.

Kadar oči se odpró po vživanem kratkem počitku,
 Rádosten čitim gorèč stréznice zveste poljúb.
 Kar si izmisliti vé pazljiva dekletska ljubezen,
 Draga združila je vsè v mojega zdravja pospéh.
 Ljubil sem déklico prej, ko nij mi rešila živjenja,
 Zdaj je ljubezen dolžnóst, sveta, prijetna dolžnóst.
 Moje hvaležno srcé zatorej naj služi rešnici,
 O na otela živòt dušni, telesni je moj!

J. Cimperman.

Deklica na tujem.

Zakaj deklé veni ti lice,
 Sej malo šteješ ti še let?
 Pogledi, tvoje tovaršice
 Cvetó, lep nanje je pogled!“

„Predragi moj, zakaj suši se
 Domača cvetka v tujih tléh? —
 Molčíš? a vedi, da topí se
 Srcé v enakih mi gorjéh!“

Jamšek.

Oveneli cvetici.

Edino tebe še imam,
 Cvetica ovenela!
 Da srčnih spomniš me omam,
 Ki sem jih pretrpela,
 Od smrti, sama res ne znam,
 Kakó sem te otela.
 Jaz nemo gledam te, ne vem,
 Kaj tebi bi odkrila;
 Vso prošlost v tebi svojo zréam,
 Zató sem omolknila;
 Iz tebe koliko izvem,
 Kar vže sem pozabila!

Pogled več tvoj ne sili me
 Skrivaje vzdihovati,
 In v mojem óku več solzé
 Ne vidiš trepetati;
 Srce je naučilo se
 Premagati se znati.

Peresca samo tebi jaz
 Zvenela poljubujem,
 Da živ ti dajem s tem dokaz,
 Spomin da tvoj spoštujem;
 Čutil notranjih pa izraz
 Naj v sebi zadržujem.

P. D. - Pajkova.

Med in pelin.

Izvirna povest.

(Konec.)

XIII.

Bilo je kake dve leti po teh dogodbah. Mnogo se je spremenilo po vasi, po okolici in povsod in tudi v družini našega znanca Sove.

Farnega župnika so pokopali vže

minulo jesen. Pozabilo ga je vže mnogo ljudstva, le Sova mu nij mogel odpustiti, da mu nij zapustil pričakovanega premoženja, da je podedovala do zadnjega vinarja kuharica.

Tudi prelepa nekdanja Karolinica

se je spremenila. Postala je s časoma prava Ksantipa, zadirna in nestrpljiva in nje edinorojeni ljubljeneček je rasel v starosti in velikosti, oblekel vže prve hlače.

Uboštvo, domač prepir, skaljena zakonska sreča, toliko potrlih sladkih upov, vse to je bilo krivo, da se je spremenil posled tudi Sova in še zeló.

Zvečer je ostajal po krčmah, pil vino in žganje, doma se ogibal, svoj posel zanemarjal, zadnje prihranjene novce pa rabil in celó s pivci na kvarte igral. —

To je trajalo precej časa in ljudje so dejali, jako petičen mora biti Sova, da more ravnati tako; mnogo je vže stratil lepega denarja, kar se je oženil.

Sova je čul semtertje od strani ali po drugej osebi enake pogovore, zarudeval in utapljal jezo in žalost tem bolj v pijači. —

Bilo je jesensko popoldne. Solnčni žarki so prodrli le tu pa tam belo meglo, ki se je vlačila nad tiho dolino in Zakriškim selom; zadnje orumenelo listje je šumelo in kapalo z drevja in šepetalo po velem zelenju.

Na klopci pred hišo konci vasi je sedela suha ženica, podpirala glavo v dlan in zrla mračnega obraza pred se. V obližju se je igral trileten otrok ne meneč se za svojo otožno mater, saj ni videl gorja svoje roditeljice, nekdanje gospodične Karoline, in kako tudi?

„Ko bi le tega učitelja ne bilo; vse bi bilo prav; zakaj sem ga morala poznati? On je kriv, da gre vse k pogubi v hiši“ vzdihne žena. Otrok vpre pri teh besedah svoj nedolžni pogled v mater, zajeclja nekaj, kakor bi jo hotel vprašati: Mati, zakaj ste žalostni, zakaj niste veseli?

Ženska ne odgovori, samó ljubeznjivo objame svoje dete, je pritisne gorko na prsi, zopet globoko vzdihne in v mračnem očesu jej zabliski solza in se udere po bledem licu.

O ko bi kedo mogel pogledati v materno srce; kedo zna, kaj bi videl v njem, morda temno, strašno misel, da si je sama kriva svojega gorjá, menda zavest, da je izgubljeno vse, prepozna pot vrnitve in poboljšanja.

In ko bi kedo razumel solze in znal tolmačiti, kaj one pomenijo, pričal bi se menda, da so to solze kesa, grenkega kesa, samovoljno zapravljene zakonske sreče, pravega miru. —

Med tem nastane šum na vasi. Vrata in okna se odpirajo, radovedne glave se prikazujejo iz njih; mnogi gledalci se smeje, drugi zmajujejo z ramami.

Po cesti pridrvi gruča vaških paglaveev s krikom in vikom. Sredi njih stopa gosposko oblečen človek v zamazani opravi, brez pokrivala. Glava mu visi na prsi, noge se mu zapletajo pri hoji, oči žaré razvnete od pijače.

Le včasih pogleda plaho proti nebu, včasih celó dvigne pest, kakor da bi grozil vsemu svetu in jame strašno kleti, kričati in poditi od sebe nagajivo vaško druhal.

A v tem trenutju ga urno zavrmeta dva moža, čuvaja miru in pravice, ki ga spremljata na desni in levi s puško in nataknenim bodalom. „Beriča ženó žandarji“, zadoni glas po vsej vasi; kakor povodenj se ulijo gledalci od vseh stranij, zijajo in ugibljejo, kaj je zakrivil.

„Cesarske denarje je za se porabil, ali pogoljufal“, pravi sosed sosedu in pristavi: „Siromak je, meni

se smili; žena ga je pripravila tako daleč; pošten in petičen je bil nekdam!“

Ko se privali gnječa mimo briškega stanovanja, se hoče iztrgati z vsemi močmi ujetnik kričeč, da mora kaznovati svojo ljubeznivo ženko, ki je kriva njegovega gorjá.

Marsikateri gledalec mu sicer pritrди, a skrivaje. In tudi moža čuvaja sta morda prepričana tega, a postava je postava, grešnik mora z njima hote ali nehoté. Priložnosti bode imel dovolj pozneje ali še preveč premišljevati svojo krivdo, svojo zakonsko srečo in nekdanjo tako ljubeznivo gosposko nevesto.

Zopet je bila nedelja, poletna vesela nedelja; a mnogo let pozneje. Zvonovi so zvonili, cele gruče rudečeličnih, sramežljivih deklic so hitele v cerkev, pred katero so stali fantje kakor v častnem špalirju. Bolj od strani so zažigali možakarji, resni, sivolasi

gospodarji tabak in govorili o vremenu in dobri in slabi letini.

V tem trenutju zaženo otroci in bosopeti paglavei ondi ob cerkvenem zidu vrišč in obsipljejo kakor čebele nekoga. Možje in fantje se ozrejo. Zdaj stopi na ozidje otročji ljubljeneč, sivolasi stavec, bledega, upalega lica, upognenega života in čudno, nekako gosposko opravljen. Kakor pridigar povzdigne svoj hripavi glas, daje na znanje komisijska povelja, žuga in zaščuje trdoglavim gospodarjem.

Krog in krog mu se oglašá smeh. Možakarji zmajujejo z glavami, in marsikteri pristavi: „Kako se spremeni vse na svetu! Kako je bil Sova ponosen in petičen nekdam, a poglej ga zdaj ondi! Kar je bil zaprt, zmešalo se mu je v glavi!“ „Tako je“, pristavi drugi sosed. „Baba mu je kriva te nesreče, nihče drug. Lehko bi bil pil medeno vino, ko bi bil samec, zdaj pa še pelinoveca nima.“

A. Koder.

Kopriva.

Povest.

(Konec.)

VI.

Bilo je necega večera v pozni jeseni. Davno se je uže storila noč, in jesenski oblaki so zatemnili nebo. Proti polnoči je uže šla ura, ko je pri Mrakovih v izbici nad vežo še vedno luč gorela. Tu je bila Dorina sobica. Vajena je bila bedeti pozno v noč, ko je vse drugo krog nje uže pospalo. Brala je ali šivala, ali o mesečnem svitu zrla v tihi svet.

Kar začuje doli na cesti stopinje. Noč je bila toliko temna, da nij mogla

razločevati in ko bi ne bila čula gosposkih čevljev škripati, gotovo ne bi bila spoznala, da gre kdo možkih po cesti. Bil je Mirovoj, ki je šel po cesti.

Gotovo, ne more se motiti, to je Mirovoj. Pa še nekdo gre z njim, ker Dori se zdi, da sliši govorjenje, če tudi tiho in šepetajoče. Uže ga je spoznala po glasu. Urno skoči k mizi, vpihne luč, ter stopi zopet k oknu.

„Amalija, še kacih sto ali dve sto korakov imava do voza“, pravi

Mirovoj, ko stopa pod oknom Mrakove hiše.

„Hvala Bogu“, odgovori mu njegova spremljevalka, „komaj uže pridvigujem noge.“

Pri teh besedah Dori šine kri v obraz, roké se jej počno tresti, z vso silo se zgrabi za železno omrežje okna, da ne omahne in se ne zgrudi na tla.

„Lahko noč, Mirovoj!“ zakliče glasno doli na cesto, da se po vsej vasi razlega.

Kaj se je za tem z njo godilo, si drugo jutro nij mogla razložiti. Ležala je v nezavesti dolgo, dolgo čez navadni čas.

Minula je zima in vesela pomlad je privedla v deželo. Lepo je sijalo solnce na svoje zelenje po zemlji. Vse se oživlja, vse diše z novimi močmi. Tudi gori v gradu so veseli pomladanske sapice; zato poseda gospóda v vrtu po klopeh v solnčni toploti. Najbolje pa se prilega vonjava stari gospé, bolni revici. Popolnoma je bila to zimo onemogla, tako da jo morata dva slugi pod pazduhami voditi. Celo dolgo zimo nij bila na prostem zraku.

To je grofinje sestra. Pač se ubožici pomladni dih dobro prilega. Ne od starosti so jo popustile moči; grozna duševna bolečina, večja od vseh telesnih pripravila jo je v to slabost, da je bila bolj mrliču, ko živemu človeku podobna.

Niso še dolgo tam sedeli, kar prinese sluga pismo, ter ga pomoli bolni gospe z besedami: „Milostljiva baronovka, ravno kar je došlo to pismo.“

Razpečatijo ga, ter ga jej dajo. Pismo je glasilo:

Preljuba mati!

V duhu pokleknem pred te, ter objemam tvoja kolena. Usmili se svoje nesrečne hčere; odpusti mi ter pozabi gorjé, koje sem ti vzročila. Ako mi ne odpustiš, nij mi dalje živeti. Hudó sem te vžalila, a tem veči je moj kes. Preljuba mati, odpusti mi!

Brez tvojega vedenja šla sem za možem, o kojem sem menila, da je moje srce gorelo za-nj. Zavoljo njega sem popustila tebe, popustila brata in sestro ter šla za njim. Sedaj sem spoznala, če tudi prepozno, da sem samo sebe prekanila. Mirovoja ne ljubim več. Več ne ljubim njega, za kterega bi bila preje dala svoje življenje, da bi ga le enkrat ali drugikrat videti smela. Kaj pravim, več ga ne ljubim, ne, saj ga nikoli nisem prav ljubila. Branje romanov zmedlo mi je toliko um, da sem tisto grozno noč pobegnila od tebe.

Preljuba, predraga mati! prosim te odpušcanja za-nj in za-se. Edino to mi dovoli, da pokleknem pred te, ter iz tvojih ust zaslišim, da si mi odpustila. Potem nimam nobene želje več na svetu. Jaz ne bodem več tožila in omilovala svoje osode. Odpusti mi ter dovoli, da se vrne v tvoje naročje tvoja nesrečna hči

Amalija.

* * *

Ko sta tisto noč Mirovoj in Amalija bila pobegnila, nastal je v grajščini in po vasi velik šum, pa — kakor navadno — pozabil se je prigodek, potem ko so ga dovolj obravnali in obgovorili. Vse se je zdelo ljudem poravnano in v redu, ko se necega dne pripelje Amalija skoz vas. Mati jej je odpustila! Kaj ne bi premoglo ljubeče materino srcé! A čudili so

se tudi vsi, ko se necega dne prikaže tudi Mirovoj v vasi. Naravnost v grad se poda ter se doma celó ne oglasi; pač je moral imeti imeniten opravek v gradu. Zastonj pa so ljudje v gibali, kakošen bi ta bil, ker Amalije nij bilo več v grajščini. Z materjo in sestro se je koj po prihodu odpeljala, reklo se je nekam v tuje dežele; le nje brat je ostal gori v grajščini.

Tudi Dora je zdaj Mirovoja zopet videla. Hotela je z njim še enkrat govoriti, predno nemara zopet za dolgo časa odide. V gozdu mej vasjo in grajščino ga je pričakovala, a celo popoldne zastonj. Nekatere kratki uže je šla domu, pa se zopet vrnila. Vsakako hoče danas z njim govoriti.

Uže se je mrak ulegal po gozdu, ko zasliši od daleč glasen pogovor. Po glasu je spoznala Mirovoja in Amalijinega brata. Sprla sta se bila za hudo in tem bolj sta se pričkala, čem bliže sta prihajala k kraju, kjer je Dora čakala. Da je gospoda ne vgledata, stopi ona za gosti gabrov grm, pa nista še bila dobrih sto korakov od nje, ko Amalijin brat zakliče: „To, zapeljivec bodi tvoje plačilo!“ Ob enem se čujeta dva stréla.

Kakor prepojena srna, plane Dora zdaj izza grma. Bog in sv. križ! zakliče, ter teče bliže njiju. Mirovoj leži v svojej krvi na tleh. Morilec je dobro bil pomeril; Mirovoj se ne gane več. Dora se zgrudi k ustreljenemu na tla, poljubuje mu blede ustnice, ter ga kliče: „Mirovoj Mirovoj!“ — A ko vidi, da je vse klicanje zastonj, da je ustreljenemu oko ugasnilo, da mu roka postaja trda, skoči kvišku, ter divjà v vas oznanjat grozno novico. Strašna prigodba raznese se bliskoma po vsej vasi, kakor

kadar ob času požara ljudje vro od vseh krajev. Nihče nima tako važnega opravila, da ne bi ga s tej priloznosti iz rok dejal. Mirovoj je bil povsod priljubljen; mlado in staro ga je ljubilo; zdaj pak je moral tako žalostno končati. V velicem kolobaru obstopijo mrzlo truplo, pri glavi pa kleči Dora ter svoje solze toči nad njim. Nij se dala pregovoriti niti preprositi, da bi šla od njega; klečala je kot okamenela nad njim. Ko se nekoliko zopet zavé, kliče:

„Kaj? Ne spodobi se mi to? Komu pa družemu, če ne meni? Mirovoj je moj, edini na svetu moj, ker sam on je vedel, kdo je ta vaša razvpita kopriva! Živega mi ga niste privoščili, sedaj pa, ko je mrtev, je moj, za vselej moj. Jaz mu hočem skrbeti za pokop, jaz zasaditi rož na njegov prerani grob!“ In zopet se obrne k ležečemu, ter mu poljubuje neme ustnice ter ga ogovarja tako prijazno, tako prikupljivo, kakor nikdar živega. S silo so jo morali ločiti od umorjenega. Na pokopališče je potem šla do groba za njim, posadila mu rož in vsakih cvetlic na gomilo in je rosila vsako pomlad in vse poletje s svojimi solzami.

Toliko Vam bode vedel pripovedati stari Vrbè o sedanji resni Mrakovi gospodinjji. Sedaj nij več raztogatjen na njo, sedaj je popolnoma spravljen s „Koprivo.“ Kadar pa pride Dora mimo njega, podari mu kakov dar, ter pristavlja: „Moli za-nj!“, a takó goreče ko Vrbè nihče na svetu ne opravi naročene mu molitvice, molitve, kojo mu naročuje njegova največa dobrotnica, nekdam toliko obrekovana — Kopriva.

Ivan z Vrha.

Daktilus.

(Dalje.)

v.

Sprejmi, oj daktilus, kneza mi spet iz Afrike z ladjo
V mater Evropo nazaj, in vi, oj morski valovi,
Ter i vi, vetrovi morjá, privedite voljni
Draga oba mi na breg preslavne zemlje helenske!
Tu je Venere dom, Apolóna in Muz deveterih
Slavna oblast; zasijala tu je na prvo človeštvu
Modrovanja luč in sladkih umetnostij zvezda;
Tu izpod dleta rodil se prvi obraz je človeški,
Prave prirode izraz, z razumom navdihnen in čutom,
Ker sta umetniku prst, srcé in pamet vodila
Dobra génija dva: bog Amor in Gracija nežna.
Še blišči sedáj nad Atenami Pállade grad se,
Še sledovi stoje ponosnih stebrovij in kipov,
Ali duhá nij več, ki marmeljnu dal je življenje;
Narod drugi sedáj mej razvalinami biva,
Kteremu svóbone dan iz Maratona nij počil,
Kému umetnosti žar več prs ponosnih ne vnema.
Vse je ogledal moj knez ter sodbo učenih zaslišal:
Lepo edino je to, kar s stvori prirode se sklada. —
Prva pomlád se smehljá, ko knez moj pride na Laško.
Gláve visocih gorá pokriva odeja še zimska,
A na podnožjih kalí povsod že novo življenje.
Reke po dolih drvé, potoci šumljájo v dolinah,
Drevju odpira se brst, cvetice pomáljajo svoje
Nežne glavice na dan i razgrebajo nedrca svoja
Rahlim zefirom navzlic, ki nagloma v svojej mladosti
Ustica ljubijo njim, a kmalu igrajo si s perjem.
Zvonček po logih žvenkljá, na prosto ledino pa trume
Razne drobnjádi teko, na pašo in v svobodo sladko.
Težka goveda pa tam pod plužnim stokajo jarmom,
V koji ja vpreza ratár ter s trnom priganja na hojo. —
Krasna Italija ti, oj mati velikih spominov,
Prejmi z daljine pozdráv sinú sosednega ljudstva,
Koje s teboj deli morjá in nebá dedovino!
Ti si, ko turška pošast s kopitom barbarskim je mesta
Grecije slavne, ponos in sedeže Muz poteptála,
Muzam pripravila krov, v domov in palač je naročja
Svojih sprejela ljubo, je gojila, kot hčerkice nežno
Lastna mati goji, gledáje v očesa jim milo.
In preselili so sém z bogovi se beglimi zvésti
Poštovatelji njih, svečeniki umetnostim blagim;
A v zahvalo za dar gostoljubja na zemlji italskej
V plodna vsejali jej tla semén krepostij visocih
In prizadévanej blagih, k umetnostim gorko ljubezen,

Ktera srcé jej sladi in rokò sinovom navaja
K delom, katerim je čut življenja prečudnega vdihnen,
Da-si je kamen nem in v platnu krvca ne bje.
Brž pognala je kal, in učenec presešel je mojstra:
Tizian daje podobam živòt, vse barve druživši,
Vsega življenja da cvet bi z obrazov njegovih zasijal;
Angelo, Rafael pak visokim mislim človeštva
V stvorih podajata lét, v resnici tak' angelom slična,
Kakor je njuno ime; San Pietro to priča s Sixtino.
Ko si moj knez zavzet Sixtinske podobe ogleda,
Njih veličine poln: Lepota je roža nebeška,
Kliče, katero vsadil sam stvarnik je v dušo človeško,
Da pričuje mu čast in krasoto tu doli na zemlji! —

Milan.

(Slednji konec pride.)

Popis slovenske zemlje.

(Dalje.)

Iz te velike ravní molé nekteri griči in vrhovi kakor osredki iz morja: Velika in Mala Šmarnagora (2080' visoka), Vránšica (2020') in Ljubljanski grad (1153') — vsi s prekrasnimi razgledi.

Kranjska ravnina je krasna po svojej legi sredi dežele in okrožena od visokih planin, dobro naseljena in obdelana, prijazna očém, in z vsem tem po pravici sloveča daleč po slovenskem svetu.

V manjših razmérach je tej ravní podobno celjsko-vojniško polje, prekrasno po legi, naseljenju in lepoti narave.

In obema se sme, ako baš ne po velikosti, gotovo pak po krasoti kraja na stran postavljati goriško polje, okoli Gorice.

Istrski svet ima jako neznatnih ravnín; Istra je večidel gorska planota.

11.

V prejšnjem poglavju smo govorili o suhem in mokrem površju,

o višinah in nižinah slovenskega zemljišča; povedimo sedaj nekoliko o nekterih posebnostih naše domovine, in to najpreje o podzemskih jamah.

Najbolj sluje po takih jamah kranjska dežela, ktera je sploh bogata s prirodnimi posebnostmi; potem pak pride Istra. Sploh pa se takih jam prav mnogo baš v Kraškem svetu nahaja, ki je apnenast in s podzemskimi vodami preprežen, ktere zemljišče izjedajo in preotljujejo.

Ena najimenitnejših jam je postonjska jama (Adelsberger Grotte), ktero potovalci iz vseh krajev svetá, posebno v mnogem številu o Duhovem obiskujejo. Ta jama se razprostira, popolnoma pod zemljo skrita, na daljavo kakih 1450°. V njej je priroda iz kapnín posebne podobe tako rekoč posnemala, ktere gledaleca spominajo na resnične predmete človeške delavnosti. Taka je n. pr. „Dom“, 24° širok in 15° visok. Izmed obilnih stranskih predelov jame je največi „Ferdinandova jama“, v ktero pot iz „doma“

vodi, ktera jama je 900⁰ dolga. Izmed najčudovitejših oblik kapninskih slujeta še „Zagrinjalo“ in „Gora Kalvarija.“ Ta podzemski svet preteka reka Pivka, ki šumi v globočinah. Preko nje v jami vodi „Most“ iz trdne skale, 78' dolg, od same prirode sezidan.

Jama sv. Magdalene ima jezero, v katerem živi glasovita živalica „človeška ribica“ (proteus anguineus).

Planinska jama je posebno po svojih kapnikih znamenita, ki se kot ledeni ragi po tleh in po stropih nakápanjem delajo. Tudi skoz to jamo teče Pivka v 10⁰ širokej strugi ter iz nje pod imenom Unee na svetlo prihaja.

Podzemskih jam je tudi pri Predjama h, Št. Kocijanu, v katero jamo se Reka strmogavlja. Pri Št. Kocijanu je troje jam, v katerih se strmi vodopadi in jezerca nahajajo. Malih podzemskih jam je na Krasu mnogo; nekoje slovó po velikanskih kostéh takih živalij, ki so v antediluvialnej (predpotopnej) dobi živele.

Na Primorskem se tudi nahajajo nekoje take jame; ena takih je pri S. Servu v Istri.

12.

Imenitne so po Slovenskem nekoje mineralne vode, ki se v navadnem jeziku slátine ali kisele vode imenujejo, kadar so mrzle, toplice pa, kadar so tople ali gorke. Slovenska dežela sme se z njimi ponášati.

Bogata slátin je posebno ena dežela, štajerska.

Najimenitnejša vseh slatin slovenskih je tako imenovana Rogatčka slatina ali Rogatčka kiselá voda (oba izraza sta mej ljudstvom

v navadi); Nemci to slatino zovejo Rohitscher-Sauerbrunn, ker je ne daleč od trga Rogateca na spodnjem Štajerskem, skoro sredi pota mej Polčanami in Rogatecem, na južnem podnožju Boča. Glavni in najokusnejši vrelec izvira 12' globoko v petih žilah in ima navadno po 8·2⁰ R. topline. Proste ogljenčeve kisline sodružuje ta vrelec po 22·4 delov. Ta voda, izvirajoča pod tako zvanim „tempeljnom“ (klonico za sprehajalce in prodajalce), se ali na mestu pije ali pak v steklenke (v posebnem poslopju, Füllhaus) polni in razpošilja ter je predmet živahne trgovine. Razve imenovanega izvira je na Slatini še mnogo večih in malih vrelcev, iz katerih pa se voda večidel v kopeli navaja, ktere se z razbeljenim železom kalijo (Stahlbad) in imajo za nekoje bolezní jako imenitno vračilno moč. Ti vreleci so: Ferdinandov, Gothartski, Tržaški in pod-Janinski. Pol ure od Slatine sta pri vasi Erjavce še dva slatinska vrelca, kakor je sploh vsa Slatinska okolica bogata s takimi vreleci. Rogatčka Slatina je lastnina štajerske dežele in stoji pod opravištvom deželnega odbora in zbora štajerskega. Obiskovana je od vseh stranij Evrope in tudi od daljnejših gostov najbolj pak od prebivalcev južnih avstrijskih in bližnjih dežel: od Slovencev, Hrvatov, Ogrov, Srbov, Turkov, Italijanov, Grekov itd. Kraj slatinski je z lepimi, visokimi in prostornimi poslopji in tudi sicer z vsakoršnim modernim komfortom preskrbljen. Blizu stoji nova lepa S. Križka cerkev, v modernej renesansi postavljena. Okoli kopališča so jako lepi in dobro obdelani sprehodi po bližnjih gozdih in gričih slatinskih. Omeniti je prekrasna kopališčna sobana (Cur-Salon.) s krasni-

mi stebri iz dragocenega kamenja okinčana in prostorna.

Za Slatino utegne najmenitnejša biti Kostrevniška slatina, ktera šteje sedem večih vrelev. Tudi odtod se kisela voda po svetu razprodaje, ali kopališča nima. Tudi je — po pravici ali nepravici, tega ne vem razsoditi — kostrevniška voda menj imenitna od Slatinske.

Ne daleč od Kostrevnice nahajajo se tudi v gori Gábrniku kisele vode (Gabrniška voda); enake vode, ali manjše vrednosti se nahajajo tudi pri Lémbrgu (v Šmarskem okraju) in na Zbélovem, menda še tudi v dru-

gih krajih onega déla štajerske zemlje, kateri mi pa niso bliže znani.

Obilo kiselih vod je tudi v Slovenskih goricah, v Šent-Lenartskem in Gornje-Radgonskem okraju. Iz teh naj omenim Očeslavske slatine, ktere se neki na leto po 30.000 steklenic razprodaje.

Tudi v Slovenje-Gradčkem okraju se nahajajo slatine, namreč Šent-Mártinska in Rázborška. O drugih kiselih vodah po Slovenskem v svojih pismenih virih nič ne nahajam: ali prav mogoče je, da takih vod tudi v drugih slovenskih deželah ne manjka. Vesti o njih bi mi bile dobrodošle.

(Dalje pride.)

Solnce.

(Dalje.)

Razve temnih peg nahajajo se na solnčnem oplošju tudi sijajnejši deli, tako imenovane solnčne baklje, in so navadno v bližini temnih peg, včasih okoli temnih peg, včasih se tudi same vidijo. Njih oblika je tudi jako različna; one so ali okrogle, ali kakor žilice med seboj sprepletene, ter se v sredini solncea najlože zapazujejo. Tudi solnčne baklje prikazuje se samo o določenih časih, vendar bivajo one delj časa na oplošju solncea.

V kakoršnej zvezi so baklje in solnčne pege, to se do zdaj še nij na tanko določilo. Toliko se vendar zna, da navadno na tistih mestih, kjer so baklje, za nekoliko dnij postanejo kupi peg. Vprašanje, ktero se nam uriva, je: Kaj vemo o naravi omenjenih tvarin na solnceu?

O naravi solnčnih peg so razna mnenja: Galilei je imel solnčne pege

za meglene tvarine, ktere v svetlem morju solncea plavajo. Dominik Cassini in Lalande pa sta menila, da so solnčne pege vrhunci gor temnega solnčnega telesa, ktere gore se zdaj več, zdaj menj nad svetlo morje vzdigujejo. Do najnovejšega časa se je namreč menilo, da je solnce temno telo, ktero je v nekej daljavi s svetlim zavojem, s tako imenovano fotosfero, okroženo.

To teorijo o kakoršnosti solncea vstanovil je Wilson. Gledavši namreč solnčne pege, ktere vrtenjem solncea okoli osi svojo podobo spreminjajo, pa se s tem tudi same od vzhoda proti zahodu gibljejo, opazil je l. 1774, da, čem bolj se pege solnčnemu okrajku bližajo, tem excentričnejšo lego njih ograda dobiva, jezgra peg pa mu se je videla, kakor da se pod solnčnim oplošjem nahaja. Wilson je za tega

del trdil, da solnčne pege postanejo, kadar se fotosfera, ktera, kakor megla temno solnčno teló pokriva, do temnega dela livkasto (kot livka) odpre ali spusti.

To teorijo sprejel je tudi Herschel, a potem razširil je Arago, ter se je do najnovejšega časa v značnosti vzdržala.

Kaj pa učenjaki menijo dandanes o solnčnih pegah? Tudi dandanes nekteri trdijo, da so solnčne pege meglene tvarine, ker se njih podoba, kakor megla spreminja. Ali da solnčne tvarine niso meglene, nij težko dokazati. Ko bi namreč bile meglene tvarine, tedaj bi je atmosferički toki skoro vničili, ali barem njih podobo brž spremenili, no' one se vendar dalj časa, koje krate tudi po več mesecev na solnčnem oplošju v istej podobi nahajajo. Kupi peg nadalje ne bi mogli dolgo obstajati, ker bi se, kakor megle v eno pego zlile. Kako bi se poslednjič okrožujoča jih penumbra razlagala, ko bi solnčne pege bile meglene tvarine?

Drugi zopet mislijo, da so solnčne pege ohlajena mesta na solnčnem oplošju, ktera s tem postanejo, da se je razžarjena tekoča tvarina solnčna neprenehanim izžarjanjem svoje toplote uže tako razhladila, da se utrinja, kar na solnčnem oplošju žilindravo tvarino stvarja, ter pege vzrokuje.

Zöllner je v najnovejšem času omenjene teorije na toliko spremenil, ker je obé v eno zedinil. On trdi, da so solnčne pege posledek lokalnega zgorevanja solnčne atmosfere, ktera po zgorevanju na solnčno oplošje kakor žindra pada. Da solnčne pege niso žilindrava tvarina, dokazal je Weiss, profesor na Dunaju. On je namreč opazil, da se pege na solnčnem oplošju mej seboj pokrivati zamorejo, ker se

črez gornjo penumbro okrajek dolnje lahko razpozna. Potem bi tedaj žindra morala biti prozorna.

Faye poslednjič trdi, da je solnčna jezgra sicer plinava, ali tako slabo svetla, da se nam zraven solnčnega zavoja temna vidi. Po njegovem mnenju postanejo pege na solnčnem oplošju, če se razžarjeni tekoči zavoj odpre tako, da se do solnčne plinave jezgre videti zamore.

Omenjene teorije so več ali menj izmodrovane, in niso osnovane na posledkih spektralno-analitičnega preiskovanja. —

Kaj pa nas spektralna analiza o naravi solnea uči? Ognjeno tekočo površje solnea sveti se z bliščečo razžarjeno svitlobo in je okroženo s plamenito atmosfero. Ta atmosfera ima tako slabo svitlobo, da se edino pri popolnem mrku solnea kakor „corona“ (venec) spaziti zamore, ker ona z mesecem krito solnčno oplošje kakor venec obdaja. Črez omenjeno atmosfero vidimo tedaj razžarjeno oplošje solnea. Ta atmosfera ravno one iz solnčnega oplošja izhajajoče žarke povpija, ktere solnce v razbeljenem stanju samo izžariva. S poskusi se je dokazalo, da manjkajo oni traki (žarki), ki razbeljeno železo, klor, solik, apno, magnezijo, mangan, barijum, titan, krom, nikel, kobalt in vodenece širijo; kar nam priča, da se vse te tvarine kakor pari (sopari) v solnčnej atmosferi nahajajo, torej tudi v solncu nahajati morajo.

Čeravno je sestava solnea po tem enaka sestavi naše zemlje, vendar ono nij kakor naša zemlja od stvarij prebivano nebeško telo, ampak se v neizmernem žaru nahaja. V sredini solnea prikazujejo se moči, ktere edino v tako velikej tvarini postati zamorejo,

ter se nam v protuberaneijih (oboklinah) prikazujejo. Pri polnem mrku solncea prikazujejo se namreč na njegovem robu plamteči stolpovi, ki svojo podobo hitro spreminjajo, stolpovi rudeče barve, tako imenovane protuberancije (vzvišenosti), ktere se od solnčnega roba 593·6 ali 7420 kilometrov višave vzdigujejo. Pôtem spektralne analize dokazalo se je, da so te protuberancije iz razbeljenih plinov sestavljene in to največ iz vodenca, in da je njihova sijajnost mnogo večja od solnčne atmosfere. One so plamenaste tvarine v solnčnej atmosferi, ktere s tem postanejo, da iz notranjosti solncea vsled neizmernega tlaka izvirajo plinavi toki, ki se z neizmerno hitrostjo vzdigujejo. Če torej iz notranjosti plini izvirajo, tedaj se morajo v razbeljeno tekočem zavoju luknje vzrokovati, kroz ktere oni iz-

hajajo. Ravno ti plini podajejo plamenitej atmosferi novo tvarino, in zategadelj se ona na tistih mestih, kjer se vzdigujejo, razžaruje. Ker pa atmosfera iz solnčnega oplošja izhajajoče trakove popija in sicer tem bolj, čem sijajnja je ona, zatorej na tistih mestih, kjer se atmosfera vsled omenjenih plinavih tokov razbeli, postanejo na solnčnem oplošju sence, a to je ravno to, kar pege imenujemo.

Spörer razločuje dve vrsti protuberancij. Navadno so protuberancije stalneje, širijo se navadno kakor megle, so menj svetle, in se skoro iz samega vodenca sestavljajo.

Plamenite protuberancije so jako svitle, hitro spreminjajo svoje podobe in so navadno rtaste, ter razve vodenca še iz drugih tvarin sestajajo.

Dr. Križan.

(Dalje pride.)

Kmečka vojska na Ogrskem l. 1514. *)

Vsled fevdalske, večini evropskih narodov lastne vravnave, je v srednjem veku položaj kmečkega stanu se od leta do leta bolj shujšal, ter koncem srednjega in začetkom novega veka tako nestrpljiv postal, da je kmet-sužnik bil prisiljen z orožjem v roki poskusiti svoj položaj si zboljšati, kajti njegov tlačitelj je bil za podložnikove

*) Pri tem spisu so nam služila sledeča dela: Nicolaus Isthuanff Regni Hungarici historici, post obitum gloriosissimi Mathiae Corvini regis XXXIV. Libri XXXIV. Coloniae Agripinae 1685; knj. V. str. 42—50; Steph. Taurini Stauromachia, pri „Engel, Monumenta Ungarica“. Viena, 1809. str. 126 in sl.; Cuspianus, de Congressu Maximiliani, pri „Bel, Apparatus ad

prošnje in vzdihljaje gluh, za njegove solze slep. Na Nemškem, Francoskem, Ogrskem, v Nizozemlji, Švajci in tudi pri nas na Slovenskem so se bili kmetje zoper svoje gospode spuntali, toda sreča jim je bila povsod — izvzemši v Švajci — nemila.

Naš namen je, o kmečkej vojski na Ogrskem 1514. l. obširneje govoriti.

historiam Hungariae. Pressburg, 1735—1746.; Katona, Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae. Budae, 1777—1802; knj. XVIII. str. 707—748.; Herberstein, Rerum Moscoviticarum commentarii. Basilecae, 1571.; Decretum generale inelyti regni Hungariae partiumque eidem annexarum. Tom. I. continens opus tripartitum iuris consuetudinarii eiusdem regni

I.

Za vladanja kralja Matijaža Korvina sta plemstvo in duhovščina na Ogrskem trepetala pred mogočnim vladarjem; kmetje pa so si oddihnili po plemenitaškem tlačenju. Ali nepozabljivi kralj je umrl v Beči (1490) in povišanec Štefan Zápolya, viši poveljnik avstrijski in najmogočnejši dinast vsega kraljevstva, povzdigne slabega češkega kralja Ladislava na ogrski prestol, ker je njegov sin Ivan za-nj še premlad bil. ¹⁾ Ogrski plemenitaši so hoteli slabega moža za kralja imeti, da so potem mogli samopašneje vladati, o čem nam ne svedoči le njihova volitev in njihovo poznejše ravnanje, nego tudi pismo, ktero je Štefan Zápolya (20. aprila

auctore Stephano de Werböcz. Budae 1844., str. 311—322. — Ladislaus v Szalay, Geschichte Ungarns. Deutsch von Heinrich Wögerer. III. Bd. 2. Abtheilung. Budapest, 1874. str. 152 do 167.; Joh. Gf. Mailáth, Geschichte der Magyaren. Regensburg, 1852. II. zv. 310—318 str.; Dr. Franz Krones, Die österreichischen, böhmischen und ungarischen Länder im letzten Jahrhundert vor ihrer dauernden Vereinigung 1437—1526. Wien, 1864; str. 187—194.; Ludwig Albrecht Gebhardi Geschichte des Reichs Hungarn und der damit verbundenen Staaten. Leipzig, 1781. III. zv. 243—248 str. in Joh. Christ. v. Engel, Geschichte des Ungarischen Reichs und seiner Nebenländer. Halle, 1797. I. zv.

¹⁾ Herbstein, *Rerum Moscoviticarum commentarii*, str. 148. pravi: Memini me audivisse a Joanne Lazki . . . Stephanum Zapeliensem, quum Matthia rege mortuo . . . de creando novo rege ageretur, filium suum Joannem adhuc infantem complexum dixisse: si tantulus esses, fili, (modo corporis paulo maiore ostenso) nunc rex Hungariae esses“.

1490) mestjanom Bardejevim (Bartfeld) pisal o strogeji in krepkeji vladi Matijaževeji, jim svetovaje, da naj zdaj na to gledajo, da si svoje pravice in svobode nazaj priborijo in ohranijo. ¹⁾

Vladislav je bil dobra duša, vendar brez trdne volje, brez dušnega vzleta, tujemu vplivu pristopljiv, odločen v hotenji in dejanji; lahko je bilo mu sree omečiti, ga ganiti, pa tudi vstrašiti. Ker je imel pri vsakej priliki besedo „dobře“ v ustih, so ga imenovali Čehi „král dobře“. ²⁾ Nje-

¹⁾ Zápolya je pisal mestjanom Bardejevim, da naj skrbijo „ut a tantis angustis et oppressionibus, quibus hactenus regnum Hungariae una nobiscum laboravit, liberetur, et in pristinas restauretur libertates“. Gl. v. Szalay, *Geschichte Ungarns*. III. 2. str. 4.

²⁾ Krones, *Die österreichischen, böhmischen und ungarischen Länder von 1437—1526*. str. 152. — Vladislav je bil silno slab kralj. Anton Verančič nam pol stoletja po njegovej volitvi za ogrskega kralja o njem tako-le piše: „Zdaj so ogrski oligarhi imeli kralja, kakšnega so želeli imeti, ne pa takega, kakšnega je dežela potrebovala. Imeli so lenega, potrpežljivega kralja, tujca, ki nê poznal njihovih običajev, njihovega jezika in prava; imeli so kralja, čegar nadoblasti nêso nikoli občutili, ter se za njegovega vladanja smeli brez zapreke in ovire prav po svojej volji pripraviti“. Gl. v. Szalay op. cit. str. 15. — O Vladislavovej slabosti govori tudi Joh. Christ. v. Engel, *Geschichte des Ungarischen Reichs und seiner Nebenländer* I. str. 189., ter nam pripoveduje nek dogodek, ki nam priča, da Vladislava tudi Čehi nêso posebno spoštovali. Nekega dne, pravi n. r. m., se je v Kutni Gori nekdo predrznil, ko je kralj skoz okno gledal, pušico na-nj sprožiti in nekteri so vpili: „poljska svinja, pripravnejša za rovanje v hlevu, nego za vladanje“.

gova dobrosrčnost in slabost sta se jako razločevali od junaške resnobnosti in kreposti njegovega prednika kralja Matijaža. Stranke so ž njim delale, kar so hotele; on pa je mirno gledal, kako sta plemstvo in duhovščina na novo kmeta tlačili, same sebe pa po tratniškem in mehkužnem življenji pogubovale, tako, da je vsa dežela po vseh stanovih bila oslABLJENA, ter naglo v pogubo hitela.

Otroke so za škofe postavljali; ¹⁾ stari škofje pa so se s krasnimi stražami obdajali in sijajno dvorovali, kralj pa je moral živež iz Češkega dobivati, ker ga bogato Ogrsko nê za-nj imelo. ²⁾ Ubogi mašnik na deželi je komaj vsakdanji kruh imel, vendar je še moral

¹⁾ Nadškofje Ostrogonski so imeli pravico ogrskega kralja kronati. Takratni nadškof je bil še vender otrok, zato je kronal Vladislava zagrebški škof Ožbald za kralja. Szalay, o. c. str. 18.

²⁾ O razmerji na Ogrskem nam dovolj jasno priča državni zbor Budimski 1496 l. Kralj Vladislav se je vedno moral bojevati z nepokornimi podložniki — Lovrom Ujlaki, (ki je zapovedoval v Iloku in Vladislava vselej, kedar je o njem govoril, le v oia imenoval), in Ivanom Korvinom (nezakonskim sinom Matjaževim), vojvodoj Opoljskim in Liptovskim — in s Turci, tedaj je tudi potreboval vojakov in denarja. Kralj zahteva na državnem zboru, da ga naj vsi z davki podpirajo. Plemstvo je vender enoglasno zoper vsak davek protestovalo, se sklicevaje na postave starih (prejšnjih) kraljev, ktere držati je bil Vladislav pri svojem kronanji za ogrskega kralja prisegel. Vsled teh postav ima on pravico le od vsakega petega posestva po en zlat pobirati, ne pa od vsakega posestva, kar je bil kralj storil in sicer ne po enkrat, temveč po dvakrat na leto. V teh šestih letih,

včasi svojemu bogatemu škofu davek plačevati. ¹⁾

Prelati, ki so po duševnih zmognostih in bogatstvu većinoma barone in velikaše prekosili, so hoteli tudi v dobrem življenji, veličastji in sijajnosti prednost imeti. Vsak prelat skoraj je imel v stolnem mestu poslopje; po vseh ulicah in trgih se je trobentalo, kadar so se velika gospoda k obedu podali, da bi tam več ur veselo zauživali. ²⁾

Baron Žiga Herberstein (Vipavec), poslanec cesarja Maksimilijana I., ki je bil velik kos sveta prepotoval, pravi, da večje potrate in divjejših poedin še nikdar nê videl in nobenega kraljestva našel, ktero bi s tako brezumnoj razuzdanostjo in s tolikoj sijajnostjo, kakor Ogrsko, poginu nasproti hitelo. ³⁾

kar je Vladislav kralj, — so rekli plemenitaši — mu je že ljudstvo 1,800,000, — po Mailathu (Geschichte der Magyaren II. str. 303) celo 3,600,000 — zlatov plačalo, toda jim še nê znano, za kaj so se te ogromne svote potrošile. Kralj se pridusi, da je tega denarja samo 60.000 zlatov dobil. „To je strašno!“ zavpije plemstvo, „ali je zato moralo naše ljudstvo plačevati dače, da bi denar v tuje, ne pa v kraljeve roke prišel?“ Gl. Szalay, o. c. str. 80.

¹⁾ Silno bogati primas Tomaž Bakča, nadškof Ostrogonski, se nê sramoval niži duhovščini svoje nadškofije pri nekem provincijalnem zboru novega davka naložiti, da bi svojo palačo v Ostrogonu na novo pokrtil, ter je žugal vsakemu s cerkveno kaznijo, kdor ne bi v dvanajstih dneh platil. Gl. Krones, o. c. str. 173.

²⁾ Gl. Herberstein, o. c. str. 145—146.

³⁾ Herberstein, o. c. str. 147: „Aula mansit, qualis erat: et nihil remissum est a pompa, fastu, insolentia

Popačenost velike duhovščine in plemstva se je med visoke stanove razširilo, in ti so to storili kar velikaši, samo da še bolj nespodobno.

V tem času ste bili na Ogrskem dve stranki: cesarska, kterej je na čelu bil vladoželjen, gizdav in sanjarski kardinal primas Tomaž Bakač, in Zápolyanska. Prva, ki je imela velik vpliv na kralja, si je prizadevala, da bi po Vladislavovi in njegovega slabega sina Ludovika smrti Habsburžance na prestol spravila. Ivan Zápolya (sin Štefana Zápolya, najvišega poveljnika avstrijskega in pozneje palatina, kateri je menil, da ima ravno tiste pravice do ogrskega prestola, ktere je imel Matijaž Korvin po smrti Ladislava Posmrtnika — Posthumus — in da bode tudi sledil svojemu dobrotniku na prestolu, kar mu je še vendar po Mitijaževi smrti bilo spodletelo); prizadeval si je tedaj vsaj slabega kralja na prestol posaditi in za svoj glas kolikor mogoče dobro plačo dobiti¹⁾ pa si je pridobil s svojim bogastvom in moškim, dasiravno sirovim obnašanjem velikašev, da bi ga na prestol izvolili. Teh misli, kakor Zápolyanci so bili tudi Bátorijanci, dasiravno nêso toliko sebi udanih imeli. Bátorijancem na čelu je bil Štefan Bátori, vojvoda Erdeljski in Zápolyev nasprotnik. Bátori je po Matijaževi smrti tudi na prestol mislil, sicer ne za se, temveč še le za svoje vnuke. Ko je bil Vladislav izvoljen, je imel

Bátori vsaj kralja, kakšnega si je želel in ktereга je sploh tako za lase držal.¹⁾

Ivan Zápolya dá svojo lepo sestro Barbaro Žigi, kralju poljskemu, ki je bil brat ogrskemu in tirja za se Ladislavo hčer Ano, da bi potem imel večo pravico do prestola. Enkrat celo z oroženci v kraljev grad v Budimu prilomasti, da bi si kraljičino po sili pridobil. Zápolya je namreč svoje namene na veliko trumo vojakov zidal, ktero je kot erdeljski vojvoda v tej deželi imel.

Zdaj jamejo tudi cesarski — Tomaž Bakač — si prizadevati, da bi vojsko spravili. Papež Julij II. razpiše cerkveni zbor, ki se je imel 19. apr. 1512 l. v Rimu začeti. Tomaž Bakač — kardinal, nadškof Ostrogonski, patrijarh Carigradski in viši kancelar — in Modruški škof Ivan gresta v Rim, kder Bakač po dokončanem cerkvenem zboru vstane, se zanašaje, da bode on po smrti Julija II. (um. 20. febr. 1513 l.) papež postal, ter odpusti vse Ogre, ki so bili pri njem iz službe in vzeme na njihovo mesto Lahe, da bi se s tem Lahom prikupil. Njegova nada in up mu vendar enkrat po vodi splavata, ker bil je (11. marca 1513 l.) Ivan, sin Lovreta Medicejca, kot Leon X. napapežev prestol povzdignjen. — 15. julija 1513 l. imenuje papež Bakača za svojega poslanca severo-vshodne Evrope — Ogrske, Češke in Poljske — ter mu podeli oblast, križarsko vojsko zoper Turke na Ogrskem oznanjevati

ac luxu, donec conideret, ut non in-
epte quidam ex aulicis tam dixerit,
se nunquam vidisse vel audisse reg-
num ullum, quod maiore, atque Hun-
garia, gaudio et tripudio periret“.

¹⁾ Scalay, o. c. str. 4.

¹⁾ Seklerji so se bili pri Vladi-
slavu pritožili na Bátorija rekši:
„Ante electionem M. V. in regem idem
d. vayvoda manifeste dicebat, quod
ipse regem eligere vellet, cuius crines
continuo in manu tenere posset“. En-
gel o. c. III. str. 46.

in vsem tistim odpustke obljubiti, kateri bi za orožje zoper nevernike prijeli. Na ta način je mislil kardinal, da bo vojsko nabral, ki mu bo ravno tako udana, kakor so nekdaj bili križarji

papežem, in da bode tudi zadosti velika, da bi se z Zápolyanci meril.

A. R. Stanovski.

(Dalje pride.)

Jezikoslovstvo.

III.

Zajec. Zajec je sesavec, glodavec, zato nekteri jezikoslovci razlagajo ime lat. *lepus*, aiolsk. *λέπορις*, *lepusculus*, iz *λέπω*, glodam, ich kiefle, hülse ab. Curtius stavlja lat. *lepus* h gršk. *λάπη*, mucor, kamor tudi spada *λαμπη*, Schimmel, Kahn, torej po plesni podobnej barvi. Nemeč ga imenuje: Hase. Bopp je menil, da Hase se vjema s sansk. *çaça*, kakor se v staroindijsk. jeziku zajec veli, iz korenike: *çaç*, skakati, torej isto, kar gršk. *λαγώ*, zajec, kar Bopp primerja k sansk. *lag*, skakati. Razlaga ta bi ravno ne bila nenaravna, ker zajec je skakač for ever. —

Drugi učenjaki nemšk. *Hase* stavlja k lat. *canus* iz *casnus*, zato *casus*, primeri staronord. *hasvar*, *höss*, *senex*, torej zopet po sivi barvi.

V jeziku nemških lovcev se zajec samec veli: *Rammler*, po nekterih iz island. *ramr*, *fortis*. scilicet in *gignendo*, primeri angl. *the ram*,

aries, *der Rammer*; samica pa se imenuje: *Setzhase*. Nemški lovci imajo posebna poznamenovanja za razne dele zajčjega trupla; ušesom pravijo: *Löffel*, očem: *Lichter*, nogam: *Läufe*, zadnjim nogam: *Sprünge* (zato kranjski Kočevarji zajca tudi kličejo *der Sprüngele*), repu: *Blume*, dlaki: *Wolle*, in živežu zajčjemu: *Aesung*. Jeli tudi slovenski lovci imajo posebna poznamenovanja, né mi znano; če kdo ve za nja, naj ja razglasi. Pri Poljaci h je grof Dunin-Borkovski izdal slovniki lovskega jezika.

Po mojem mnenju je korenika besedi zajec, zavec, zajkulja: *za*, *deblo zaje-* ali *zave-*, sufiks-*ec*, v lit. *zu*, zato *zuikis Hase*. To deblo pa znači isto kar grški koren *χα*, *χαν*, *χαίνω*, *χασνω*, *klaffe*, *gähne*, *χάος* *Kluft*, lat. *hiseo*, *hio*, staronord. *gin*, ahd. *gi-em*, cerkven. slov. *zi-jajo*, *hio*, lit. *žio-ju*, *sperre den Mund auf*, *zevam*. Zajec bi torej bil imenovan po gobčevi rêgi (*Scharte*, *Hasenscharte*).

Dav. Trstenjak.

Listnica.

g. Č—i. Pesniška beseda Vam precej dobro teče; treba Vam dobrih in vrednih predmetov k opevanju in učenja dobrih pesnikov. „S.“ in „T. r.“ niste še godni za objavljenje.

g. u + i. Beseda in rima lahka in urna,

ali nič novih mislij! Oblika brez mislij pa je cvet brez sadu. Zató ne moremo objaviti.

g. J. F. O Vaših pesnih „molčimo“, kakor ste sami željo izrekli. „Molk resnico potrjuje.“